

**Департамент цивільного захисту
Харківської обласної військової адміністрації**

**Навчально-методичний центр цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Харківської області**

Методичні рекомендації

ПРАВО НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ: ЕВАКУАЦІЯ БЕЗ БАР'ЄРІВ

ХАРКІВ - 2025

Автори:

ІЛЬЄНКО О.В, заступник Директора Департаменту цивільного захисту Харківської обласної військової адміністрації - начальник управління цивільного захисту.

БЕРЕЗАН О. М., начальник обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ та БЖД Харківської області.

ГОРПИНЧЕНКО В. М., методист обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ та БЖД Харківської області.

Рекомендовано:

педагогічною радою НМЦ ЦЗ та БЖД Харківської області, від 15.09.2025, протокол № 6;

Департаментом цивільного захисту Харківської обласної військової адміністрації, погоджено 29.09.2025.

Методичні рекомендації розкривають роль професійних впливів на підготовку підприємств, установ та організацій до проведення заходів евакуації осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в особливий період та окреслюють шляхи забезпечення рівного доступу до їх проведення в контексті новітньої нормативної бази та проєктної інноваційної діяльності.

Методичні рекомендації можуть бути корисними для посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які задіяні до системи евакуації, керівників суб'єктів господарювання, що функціонують в особливий період, фахівців сфери цивільного захисту, що здійснюють навчання діям у надзвичайних ситуаціях та реалізують питання безбар'єрного простору системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ: ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ.....	5
II. НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ЕВАКУАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ІНШИХ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....	7
2.1. Основні характеристики та особливості флагманських проєктів Державної служби України з надзвичайних ситуацій.....	8
2.2. Керівні принципи та стандарти безбар'єрності під час здійснення заходів з евакуації.....	9
III. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ІНШИХ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....	11
3.1. Інформування про евакуацію.....	12
3.2. Основні аспекти проведення евакуації.....	13
IV. ПОРАДИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ БЕЗПЕЧНОЇ БЕЗБАР'ЄРНОЇ ЕВАКУАЦІЇ.....	15
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	19

ВСТУП

В особливий період визначальною є роль фахівців сфери цивільного захисту, які забезпечують захист життя та здоров'я громадян, спрямовуючи свої повноваження на вироблення компетентностей оптимально керувати ризиками, чітко і оперативно запобігати надзвичайним ситуаціям, ефективно реагувати, якщо вони сталися, та створювати професійне безпекове середовище.

Такими є педагогічні працівники Навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Харківської області (далі - Центр), які надають безоплатні освітні послуги з практичної підготовки керівного складу і фахівців та здійснюють методичний супровід суб'єктів господарювання, що проводять навчання населення діям у надзвичайних, аварійних ситуаціях, в умовах терористичного акту і особливого періоду.

Окремою категорією професійного впливу в розрізі менеджерських функцій є спеціалісти управлінських структур, що взаємодіють з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, а саме - посадові особи Департаменту цивільного захисту Харківської обласної військової адміністрації, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту на території Харківської області, прийняття і виконання їх рішень, в тому числі з питань організації та координації заходів проведення евакуації населення з небезпечних районів Харківської області.

Війна та її наслідки стали мірилом відповідальності за покладену місію, зокрема в контексті Статті 11 Конвенції ООН, що зобов'язує вживати усіх необхідних заходів для забезпечення захисту й безпеки осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику: «Держави-учасниці вживають, відповідно до своїх зобов'язань за міжнародним правом, зокрема міжнародним гуманітарним правом та міжнародним правом з прав людини, усіх необхідних заходів для забезпечення захисту й безпеки осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у ситуаціях ризику, зокрема в збройних конфліктах, надзвичайних гуманітарних ситуаціях та під час стихійних лих».

Найбільш ментально травматичними та смертельно небезпечними для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення є ситуації, пов'язані з потребою евакуюватися з небезпечних зон в разі виникнення надзвичайних ситуацій, позаяк відсутність доступу до допомоги викликає безпорадність та відчуття власної непотрібності соціуму.

Саме з метою усунення даних факторів та для забезпечення рівної та доступної евакуації, що гарантує особам з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення дотримання їх прав та інтересів на рівні з іншими людьми, Державна служба України з надзвичайних ситуацій активно впроваджує на всіх рівнях Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 26 березня 2025 року.

Одним із заходів, що спрямований на реалізацію стратегії в частині забезпечення прав та інтересів осіб з інвалідністю і інших маломобільних груп населення при евакуації є розроблення даних методичних рекомендацій.

Представлені в методичних рекомендаціях матеріали розглядаються як ресурс, що може бути використаний при плануванні та проведенні евакуації осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, при здійсненні навчання з цих питань та при інтегруванні в професійну діяльність норм та принципів створення безбар'єрного простору.

I. БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ: ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ [14, 19]

Безбар'єрність - загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності.

Доступність - забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у міських, так і в сільських районах.

Об'єкти фізичного оточення - будівлі і споруди, об'єкти благоустрою та транспортної інфраструктури.

Бар'єри - фактори в середовищі людини, які перешкоджають її участі людини в житті суспільства. Такі фактори є перепорою до інтеграції людей з інвалідністю в суспільство. та інклюзію в нього. Бар'єри можуть бути сприйняттеві, екологічні або інституційні.

Люди з інвалідністю – це особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Маломобільні групи населення – це особи, які відчують труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуг, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками.

Маломобільні групи населення:

- особи з інвалідністю та діти з інвалідністю, у тому числі з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, з інтелектуальним та психічним порушенням;
- багатодітні сім'ї;
- прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та сім'ї, в яких діти перебувають під опікою чи піклуванням;
- вагітні жінки та особи похилого віку, які не мають працездатних членів сім'ї в населеному пункті проживання (одинокі);
- сім'ї патронатних вихователів;
- сім'ї, до яких влаштовані діти тимчасово;
- інші особи, які не можуть самостійно пересуватися, якщо вони не мають працездатних членів сім'ї в населеному пункті проживання (одинокі).

Стала мобільність - організація переміщення людей, що знижує рівень впливу на навколишнє середовище і передбачає розвиток інтегрованої системи громадського транспорту, мережі пішохідних та велосипедних шляхів.

Інформаційна безбар'єрність, - це коли люди незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, зокрема шрифт Брайля, великошрифтовий друк, аудіодискрипція (тифлокоментування), переклад жестовою мовою, субтитрування, формат, придатний для зчитування програмами екранного доступу, формати простої мови, легкого читання, засоби альтернативної комунікації.

Цифрова безбар'єрність означає, що всі суспільні групи мають доступ до швидкісного Інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації.

Суспільна та громадянська безбар'єрність полягає у забезпеченні рівних можливостей участі всіх людей, їх об'єднань та окремих суспільних груп у житті громад та держави. Це означає рівний доступ до суспільно-політичного та культурного життя, створення сприятливого середовища для фізичного розвитку та самореалізації, а також інклюзивне середовище як передумова для участі у всіх формах суспільного життя та громадської активності.

Освітня безбар'єрність полягає у створенні рівних можливостей та вільного доступу до освіти, зокрема освіти протягом життя, а також здобуття іншої професії, підвищення кваліфікації та опанування додаткових компетентностей.

Економічна безбар'єрність означає, що всі громадяни, незалежно від віку, статі, сімейного стану чи стану здоров'я, мають умови та можливості для працевлаштування, отримання фінансових та інших ресурсів для заняття підприємництвом чи самозайнятістю.

Фізична безбар'єрність - це коли усі об'єкти фізичного оточення доступні для всіх соціальних груп незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак.

II. НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ЕВАКУАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ІНШИХ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Серед низки законів, міжнародних угод, стандартів та норм, що регулюють організацію та проведення заходів з евакуації осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, виділяють нормативно-правові документи, що визначають як теоретичну основу, так і напрямки та алгоритми роботи з практичної реалізації.

Так, **основоположними** є вимоги статей Конституції України, що розкривають ідейне підґрунтя в регулюванні проведення заходів цивільного захисту та евакуації зокрема, це:

- стаття 3, що *встановлює: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю*;
- статті 24, що *гарантує рівність усіх громадян перед законом, включно з недискримінацією за ознакою інвалідності*;
- статті 46, що *забезпечує право на соціальний захист, зокрема підтримку осіб з інвалідністю*.

Безпосередня організація та проведення евакуації як етапу практичного заходу здійснюється відповідно вимог:

- Кодексу цивільного захисту України;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 “Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій” (зі змінами);
- Постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 282 “Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження”;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733 “Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту”;
- Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 10 липня 2017 р. № 579 “Про затвердження Методики планування заходів з евакуації”, зареєстровано в міністерстві юстиції України 01 серпня 2017 р. за № 938/30806.

В умовах особливого періоду нормативне забезпечення під впливом Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 26 березня 2025 року набуло більш ретельного практичного вираження, позаяк фахівці всіх структур Державної служби України з надзвичайних ситуацій в межах компетенцій долучилися до **флагманських проєктів безбар'єрності** (за ініціативи першої леді Олени Зеленської) [9] а саме:

- «Рух без бар'єрів»;

- «Безбар'єрність на ринку праці»;
- «Безбар'єрний ЦНАП»;
- «Доступність електронних служб та сервісних послуг МВС для різних верств населення»;
- «Розвиток системи реабілітаційної допомоги: дитяча реабілітація, амбулаторні відділення і монопослуга в громадах»;
- «Формула гідного повернення до цивільного життя»;
- «Підтримане проживання»;
- «Послуги для поранених»;
- «Пакунок пораненого»;
- «Центр відновлення та здоров'я військових»;
- «Культура без бар'єрів»;
- «Освітня безбар'єрність: відкриваючи нові горизонти»;
- «Точка дотику»;
- «Безбар'єрний простір в публічному управлінні».

Приклади реалізації проектів:

«Рух без бар'єрів» - створення комфортних та доступних маршрутів для маломобільних груп населення, щоб вони могли легко дістатися до пунктів надання послуг.

«Інформація без бар'єрів»- забезпечення доступності інформації, наприклад, шляхом використання субтитрів, жестової мови для людей з порушенням слуху, або адаптації веб-ресурсів.

Адаптація приміщень- забезпечення доступності приміщень ДСНСУ для людей з інвалідністю (наприклад, наявність пандусів, ліфтів, спеціально обладнаних санвузлів).

Безбар'єрні сервіси - розвиток послуг, які враховують потреби людей з різними формами інвалідності під час надзвичайних ситуацій (наприклад, *допомога з евакуацією*).

2.1. Основні характеристики та особливості флагманських проектів Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Флагманські проекти Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНСУ) щодо безбар'єрності спрямовані на створення доступного та безпечного середовища для всіх громадян, незалежно від віку чи стану здоров'я, через:

- запровадження безбар'єрного відновлення об'єктів цивільного захисту;
- навчання персоналу з питань безбар'єрності;
- усунення фізичних, інформаційних та суспільних бар'єрів в роботі служби.

2.2. Керівні принципи та стандарти безбар'єрності під час здійснення заходів з евакуації.

Фундаментальну основу безбар'єрності складають **принципи та стандарти** [15], що скеровують процеси даного явища і забезпечують власне їх втілення.

Серед керівних виділяють:

конфіденційність інформації: отримані у процесі евакуації відомості про медичні діагнози, хвороби та інша інформація особистого характеру про евакуйованих осіб не можуть бути розголошені третім особам, окрім випадків, передбачених законодавством, та відомостей, які становлять реальну чи потенційну загрозу національній безпеці або силам оборони;

правозахисні та інклюзивні підходи: права людини, зокрема право шукати безпеку в межах або за межами державних кордонів, бути захищеним від свавільного переміщення або затримання, право на єдність родини, а також свобода вибору місця проживання повинні бути враховані під час планування або проведення евакуації. Заходи з евакуації плануються і організовуються без дискримінації та з належним урахуванням конкретних потреб та можливостей дітей і дорослих чоловічої та жіночої статі різних категорій. Планування та організація мають враховувати заходи щодо зменшення конкретних ризиків, пов'язаних з віком, статтю, інвалідністю та іншими ознаками різноманітності евакуйованих людей. Завжди, коли це можливо, слід запобігати розміщенню у стаціонарних закладах догляду людей з інвалідністю та людей старшого віку, які до евакуації проживали самотійно;

доступність до основних послуг: забезпечення, наскільки це можливо, харчуванням, водою, надання у разі необхідності домедичної та медичної (за наявності медичного працівника) допомоги, засобів гігієни, а також психосоціальної підтримки та надання допомоги у задоволенні базових потреб переміщеним особам під час евакуації. Допомога має надаватися всім евакуйованим без виключень чи дискримінації;

справедливість: полягає у забезпеченні однакового ставлення до всіх осіб з урахуванням їхніх індивідуальних потреб;

добровільність: евакуація населення повинна ґрунтуватися на інформованій згоді людини і бути недискримінаційною (за винятком об'єктивної загрози безпеці). Евакуйовані повинні бути об'єктивно та достовірно поінформовані з використанням простих для розуміння форматів про ризики та наслідки евакуації. Вони мають право відмовитися від розміщення в будь-якому з місць, де їхнє життя, безпека, свобода та здоров'я можуть бути під загрозою, а також змінити своє рішення евакуюватися на будь-якому етапі евакуації. Це також означає, що не можна застосовувати жодних заходів примусу (згідно з п. 31 постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій», у випадку відмови від обов'язкової евакуації фізична особа підписує відмову від проведення обов'язкової евакуації; відмова батьків, осіб, які їх

замінюють, або інших законних представників від обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії, не допускається);

збереження єдності сім'ї: діти та законні представники не можуть бути розлучені всупереч їх волі або інтересам. Необхідно вжити всіх заходів для запобігання розлученню дітей з батьками та повнолітніми членами сім'ї або з іншими родичами;

участь дітей та право бути почутими: всі діти повинні мати можливість висловлювати свою думку щодо рішень, пов'язаних з їх переміщенням, розшуком сімей та їх возз'єднанням тощо. Думці дитини слід приділяти належну увагу відповідно до її віку, зрілості, здібностей та розвитку. Необхідно докладати зусиль для негайного сприяння возз'єднанню сімей, а якщо це неможливо, розглянути можливість альтернативного догляду сімейного типу;

використання «простої мови»: рекомендовано уникати складних, технічних або важких для розуміння слів і структур мови, слів у переносному значенні, аббревіатур або офіційних назв законів, які люди можуть не знати; повторювання ключових слів, що допоможуть зрозуміти основну думку повідомлення [12].

ІІІ. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ІНШИХ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Підготовка та організація евакуації передбачає ряд превентивних заходів і включає наступні дії:

визначення заздалегідь осіб, яким може знадобитися допомога для евакуації;

налаштування системи підтримки (супроводу);

проведення навчання аварійно-рятувальних груп, людей з інвалідністю та членів їх сімей, які доглядають за ними, щоб знати як правильно працювати та комунікувати з людьми з інвалідністю під час евакуації, проявляючи повагу та належне ставлення; люди, залучені до організації та безпосередньо до процесу евакуації мають чітко розуміти необхідність того, що люди з інвалідністю мають взяти із собою допоміжні засоби та свої ліки. Важливим аспектом тут є залучення людей з інвалідності на підготовчому етапі - під час навчання слід уникати симуляцій та рольових ігор, де люди без інвалідності виступають у ролі людей з інвалідністю;

забезпечення доступних та належним чином спланованих шляхів евакуації;

формування системи раннього попередження: своєчасна інформація про евакуацію має транслюватися у доступному для людей з інвалідністю форматі;

забезпечення наявності доступних шелтерів /притулків/ пунктів евакуації центрів колективного перебування, де можуть бути розміщені люди з інвалідністю під час та після евакуації.

Кожний вищезазначений напрямок, зумовлює низку рішень, які впливають на якість евакуації.

Так, рішення визначають:

- забезпечення управління та зв'язку під час евакуації;
- кількість осіб з інвалідністю з порушенням опорно-рухового апарату (окремо визначається кількість тих, хто пересувається самостійно, хто пересувається на інвалідних візках, хто знаходиться в лежачому стані);
- строки відправлення евакуйованого населення в безпечні райони (місця посадки та час відправлення);
- кількість осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які потребують під час проведення евакуації допомоги сторонніх осіб та медичного забезпечення;
- кількість осіб, які супроводжують осіб з інвалідністю;
- медичний персонал, необхідний для супроводу осіб з інвалідністю;
- місця постійного проживання (перебування) осіб з інвалідністю;
- маршрути руху до збірних пунктів евакуації;
- порядок прибуття осіб з інвалідністю, які самостійно не можуть пересуватися, до збірних пунктів евакуації або проведення їх евакуації з місця постійного проживання;

- способи оповіщення та інформування осіб з інвалідністю залежно від характеру інвалідності;
- кількість транспортних засобів, які будуть задіяні;
- кількість пунктів посадки (висадки) осіб з інвалідністю;
- забезпечення транспортних засобів спеціальним обладнанням для посадки (висадки) та перевезення осіб з інвалідністю;
- залучення спеціального медичного транспорту для перевезення осіб з інвалідністю (за необхідності);
- строки прибуття евакуйованого населення до пунктів висадки (час прибуття в пункти висадки);
- кількість рейсів;
- маршрути руху,
- місця привалів та їх тривалість,
- розташування та оснащення медичних пунктів, пунктів обігріву, харчування, забезпечення водою по всьому маршруту руху мають максимально враховувати специфічні потреби осіб з інвалідністю.

Планування обладнання збірних пунктів евакуації, проміжних пунктів евакуації, пунктів посадки, висадки, маршрутів евакуації проводиться з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Окремим пунктом при підготовці до евакуації є забезпечення життєзабезпечення людей з інвалідністю, а саме:

- забезпечення водою;
- предметами першої необхідності;
- житлом;
- медичними послугами і засобами;
- комунально-побутовими послугами;
- транспортом;
- необхідною інформацією.

3.1. Інформування про евакуацію.

Взагалі, інформуванню осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приділяється велика увага, адже першочерговим фактором, що дає змогу уникнути паніки та розгубленості при умовах евакуації є обізнаність та підтримка посадових відповідальних осіб, що керують ситуацією.

Інформування здійснюється в доступній формі (відповідно потреб) і передбачає отримання алгоритмів дій про обстановку, що склалася, на різних етапах евакуації і за допомогою:

- телебачення;
- радіо;
- інформаційних ресурсів в мережі «Інтернет», соціальних мереж;
- мобільного телефонного зв'язку;
- автоматизованої системи оповіщення;
- оголошень у громадському транспорті;
- офіційних груп у не заборонених для використання месенджерах;

- через керівників установ та організацій, що надають послуги, на яких працюють або де проживають люди з інвалідністю.

Під час підготовки технічних засобів оповіщення, що використовують для інформування людей з інвалідністю, доцільно враховувати диференціацію за видами наявних у них порушень:

- звукові маяки;
- світлозвукові оповіщувачі;
- аудіокоментування;
- переклад на жестову мову;
- субтитри;
- шрифт Брайля;
- формат легкого читання;
- розсилки текстових повідомлень;
- гучномовці, встановлені на транспортних засобах;
- через операторів електронних комунікацій із залученням електронних комунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення);
- через інтернет-ресурси (сайти, соціальні мережі).
- інші відповідні засоби.

3.2. Основні аспекти проведення евакуації.

Проведення заходів з евакуації є багатоетапним процесом, алгоритми реалізації яких визначені вимогами нормативних документів. Оглядово ж їх можна скомпонувати в наступні тези:

- транспорт адаптований до перевезення маломобільних осіб (наприклад, спеціальні підйомники, пандуси, низька підлога тощо);
- у разі проведення заходів з евакуації із зон, де існує ймовірність початку ведення активних бойових дій, евакуацію здійснюють спеціалізованими броньованими транспортними засобами, які обладнано засобами радіоелектронної боротьби;
- медичний супровід;
- забезпечення засобами індивідуального захисту (за потреби каски, бронежилети тощо);
- пріоритетна евакуація із найбільш небезпечних зон;
- заповнення захисних споруд [14,17].

Для ефективного врахування потреб людей з інвалідністю під час евакуації важливим є проведення навчання персоналу, безпосередньо залученого до спілкування з людьми з інвалідністю – слід ознайомитися і відпрацювати основні фрази та слова (дивись Довідник безбар'єрності) [12], які допоможуть їм порозумітися із особами, які мають порушення слуху в умовах надзвичайної ситуації, у тому числі при наданні психологічної та медичної допомоги людям з вадами слуху та глухим. Знання мови жестів надає

можливість фахівцям служби розуміти наміри, характер, стан або настрої людини за допомогою тлумачення її поз, рухів та жестів.

Етапом проведеної евакуації після розміщення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення є їх життєзабезпечення, зокрема надання:

- медичної допомоги особам, у тому числі забезпечення лікарськими засобами;
- технічних та інших засобів реабілітації і медичних виробів;
- адаптивної соціальної допомоги;
- предметів першої необхідності;
- продуктів харчування та води;
- засобів гігієни;
- засобів зв'язку, живлення та опалення;
- індивідуальних засобів захисту;
- інформації про заходи безпеки, проведення заходів з евакуації, об'єкти укриття, засоби зв'язку із службами швидкого реагування тощо.

IV. ПОРАДИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ БЕЗПЕЧНОЇ БЕЗБАР'ЄРНОЇ ЕВАКУАЦІЇ

«Тривожна валіза» для людей з інвалідністю: [20]

- вода та їжа, що не псується впродовж кількох днів;
- додатковий акумулятор або зарядний пристрій для мобільного телефону.
- радіо з живленням від батареї;
- ліхтарик і додаткові батареї;
- аптечка;
- свисток для сигналу про допомогу;
- пилозахисна маска, щоб допомогти фільтрувати забруднене повітря та пластик;
- плівка та клейка стрічка для укриття на місці;
- вологі серветки, пакети для сміття;
- гайковий ключ або обценьки для відключення комунікацій;
- консервний ніж (якщо в наборі є консерви);
- мапи місцевості.

Додаткові предмети, які варто додати до «Тривожної валізи»:

- ліки за рецептом і окуляри;
- дитячі суміші та підгузки;
- корм, вода та інвентар для вашого улюбленця;
- важливі сімейні документи, такі як копії страхових полісів, записи про ідентифікацію та банківські рахунки в портативному водонепроникному контейнері;
- готівкові гроші;
- довідковий матеріали щодо дій при надзвичайних ситуаціях, як-от книга з надання першої допомоги тощо;
- вогнегасник;
- спальний мішок або тепла ковдра для кожної особи. Подумайте про утеплення на час сну, якщо евакуація відбувається в зимовий період;
- повна зміна одягу, включаючи довгу сорочку з довгими рукавами, штани та міцне взуття по погоді;
- сірники у водонепроникному контейнері;
- засоби особистої гігієни, зокрема засоби особистої гігієни для жінок і дезінфікуючі засоби для рук;
- посуд, наприклад, паперові склянки, тарілки та інший разовий посуд, паперові рушники;
- папір і олівець;
- книжки, ігри, головоломки та інші заняття для дітей [18].

Тривожна валіза» повинна містити речі, які відповідають індивідуальним потребам людини у різних надзвичайних ситуаціях.

Поради щодо підтримки стану здоров'я та ліків:

- запишіть і тримайте в легкодоступному місці ваші прізвище, ім'я, по батькові, адресу проживання та адресу, куди прямуєте, контактну інформацію лікарів, родичів або друзів, яких варто повідомити, якщо ви постраждаєте, і номер медичної декларації;
- поговоріть зі своїм лікарем або фармацевтом про те, як ви можете створити екстрений запас ліків;
- дізнайтеся в лікаря або фармацевта, як вам можна замовити рецепт, зокрема електронний, на рецептурні ліки онлайн або в населеному пункті, куди ви евакуюватиметеся;
- візьміть із собою рецепт на рецептурні ліки (якщо він ще дійсний);
- складіть список ліків, які ви приймаєте щодня та періодично;
- запишіть інформацію про ваш діагноз, на що у вас алергія, про дозування та частоту приймання ліків, потребу в медичному забезпеченні;
- візьміть із собою ліки для лікування ваших захворювань, а також безрецептурні ліки, такі як безспокійливі та жарознижувальні, антигістамінні та протидіарейні препарати;
- якщо ваші ліки потрібно зберігати за спеціального температурного режиму, потурбуйтеся про наявність у вас переносного холодильника або пакета з хімічним льодом для охолодження ліків;
- встановіть у себе на телефоні мобільний додаток MyPol і заповніть у ньому всю особисту інформацію;
- ознайомтеся, як скористатися тривожною кнопкою SOS.

Поради для людей, які нечують, і з порушенням слуху:

- візьміть із собою додаткові батарейки для слухового апарату;
- подбайте, щоб у вас були ручка та папір (якщо вам доведеться спілкуватися з кимось, хто не знає жестової мови);
- візьміть із собою ліхтар на батарейках для спілкування за допомогою жестової мови або читання з губ, особливо коли відключено електрику й темно.

Поради для незрячих або людей з порушенням зору:

- візьміть із собою додаткові окуляри та збільшувальне скло;
- подбайте, щоб у вас був розмовний або брайлівський годинник;
- складіть список ваших речей, зберігайте його в письмовому вигляді і в аудіофайлі на портативній флешці;
- візьміть із собою білу тростину, якщо ви нею користуєтеся в повсякденному житті.

Поради людям з порушенням мовлення:

- якщо ви використовуєте пристрій допоміжного зв'язку чи інші допоміжні технології для спілкування, сплануйте, як ви будете евакуюватися з цими пристроями;

- запишіть інформацію про моделі пристроїв, якими ви користуєтесь, і де ви їх взяли (придбали на такому сайті, купили в такому магазині та ін.);
- подбайте, щоб у вас були ручка та папір (якщо вам доведеться спілкуватися з кимось без пристроїв допоміжного зв'язку);
- сплануйте, як ви будете спілкуватися з іншими особами, якщо ваші пристрої перестануть працювати чи втратять інформативність, включаючи ламіновані картки з фразами та/ або піктограмами.

Поради для людей з інтелектуальними порушеннями або порушеннями розвитку та для їх супроводжувачів:

- тримайте портативні електронні пристрої зарядженими та завчасно завантажте на них потрібні відео, зокрема із заняттями;
- придбайте запасні зарядні пристрої для електронних пристроїв і тримайте їх зарядженими;
- візьміть із собою простирадла та шпагат або невеликий намет (щоб у разі потреби забезпечити миттєву конфіденційність);
- візьміть із собою пару навушників із шумопоглинанням, щоб зменшити звукові подразники;
- майте в наявності смаколики.

Поради для людей з фізичними порушеннями:

- якщо ви користуєтесь кріслом колісним, візьміть із собою насос і запасні камери, латки та клей для заклеювання таких камер у разі їх проколювання, а також додаткові рукавички;
- покажіть іншим, як збирати, розбирати та керувати вашим кріслом колісним;
- придбайте додатковий акумулятор для медичних або допоміжних пристроїв, що працюють від акумулятора;
- якщо ви не можете придбати додаткову батарею, дізнайтеся, які агентства, організації чи місцеві благодійні групи можуть допомогти вам придбати її. Завжди тримайте додаткові батареї зарядженими;
- якщо ви використовуєте ненадійний допоміжний засіб реабілітації, наприклад милиці, тростину або ходунки, треба їх завчасно полагодити або замінити ненадійні деталі;
- якщо ви використовуєте подушку для сидіння, подумайте про те, щоб мати під рукою додаткову подушку;
- завчасно домовтеся із сусідами або іншими людьми, які можуть допомогти вам, якщо вам знадобиться евакуюватися з будівлі

Поради для супроводжувачів людей із хворобою Альцгеймера та пов'язаною з нею деменцією:

- не залишайте людину одну. Навіть ті, хто не схильний блукати, можуть робити це в незнайомому середовищі чи ситуації;
- під час евакуації допоможіть впоратися зі зміною навколишнього середовища, прихопивши подушку, ковдру або інші зручності, які вони можуть втримати;

- перебуваючи в притулку, намагайтеся триматися подалі від виходів і вибрати тихий куточок;
- якщо є хвилювання, реагуйте на виражені емоції. Наприклад, скажіть: «Ти наляканий і хочеш додому. Нічого страшного. Я тут, з тобою» тощо.

Для прийому заявок на евакуацію в Харківській області створено та ефективно працює безкоштовний цілодобовий багатоканальний телефон гарячої лінії **(800 339 291)** БО «Координаційний гуманітарний центр». Заявки на евакуацію приймаються як від органів самоврядування, місцевих державних адміністрацій, так і від громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України.
2. Кодекс Цивільного захисту України.
3. Указ Президента України від 03 грудня 2020 р. № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні».
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 282 «Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження».
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій».
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>);
7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 липня 2017 р. № 579 «Про затвердження Методики планування заходів з евакуації».
8. Наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 26.11.2024 № 1250 «Методичні рекомендації для осіб рядового, начальницького складу та працівників ДСНС, які беруть участь у заходах з евакуації маломобільних груп населення, включаючи осіб з інвалідністю».
9. Розпорядження Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 23.07.2025 № 03-17759/31 «Про інформування щодо флагманських проєктів».
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (ратифікована Законом № 1767-VI від 16.12.2009).
11. Державні будівельні норми «Інклюзивність будівель та споруд» (https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/zm.%E2%84%961-dbn-v.2.2-40_removed.pdf).
12. «Довідник безбар'єрності» (<https://bf.in.ua/>).
13. Ілона Єленєва, Евакуація людей з інвалідністю/ Методичні рекомендації. ПРООН – Київ 2022 рік.

14. Швидка оцінка досвіду евакуації людей з інвалідністю в Україні внаслідок воєнних дій: Звіт з дослідження. ПРООН в Україні. 2022.

15. Рекомендації щодо гуманітарної евакуації цивільного населення в Україні.

16. Інклюзія осіб з інвалідністю при гуманітарному реагуванні: Посібник для органів і закладів, залучених до організації та надання допомоги й послуг населенню при гуманітарному реагуванні ПРООН. - 2022, 48 с.

17. Горпинченко В.М., Березан О.М. Програмно - методичне забезпечення підготовки закладів освіти до дій у разі загрози радіаційного ураження/ Навчально-методичний посібник . - Харків -2024.

18. Горпинченко В.М. На допомогу Класам безпеки. Освітня платформа: зона ігрова / Методичні рекомендації. Харків - 2024.

19. Wikipedia.

20. <https://www.ready.gov/disability>

21. <https://dsns.gov.ua/>

22. <https://moz.gov.ua>